

SÁMIID VAŠUHEAPMI

Filbma: <https://vimeo.com/729626485>

Dieđut oahpponeavvu birra: <https://www.e-skuvla.no/product/demokrati/>

Go leat bargan fáttáin, don

- leat reflekteren mat leat *sierraláganvuođat* ja *olggobeallái báhcin*
- leat reflekteren mii lea *rasisma*, *vealaheapmi* ja *vaššisáгат*
- leat ožžon dieđuid das mo lossa, historjjálaš proseassat, nu mo koloniseren, dáruiduhttin ja jođánes rievdadusat čuhcet olbmuide ja dagahit traumaid, mat sáhttet mannat viidáseappot buolvvas bulvii
- leat reflekteren sosiála erohusaid birra, muhto maddái eanetlogu ja unnitloguid gaskasaš ovttaláganvuođaid ja erohusaid birra Norggas ja Sámis

- leat ožžon dieđuid dan birra mo sierraláganvuodát sáhttet bohciidahttit rasismma ja vaššiságaid
- leat bargan čiekŋunbargguin

Ovdal filmma geahččama:

Ságastala dáid láidehusgáldagaid nuppiin ohppiin dahje olles luohkáin:

1. Maid dieđát doahpágiin *sierraláganvuodát* ja *olggobeallái gártan*?
2. Maid dieđát doahpágiin *rasisma*, *vealaheapmi*, *vašuheapmi* ja *vaššiságat*?
3. Maid dieđát ovdagáttuid birra?
4. Makkár vugiiguin ovdagáttut sáhttet bohciidahttit rasismma?
5. Leago dán áigge vašuheapmi – maid jáhkát? Vuoduš iežat vástádusa.
6. Mo skuvla sáhttá hehttet vašuheami sierraláganvuodaid geažil ja vealaheami ohppiid ja nuoraid gaskkas?

Filmma maŋŋá:

Ságastala refleškuvdnajearaldagaid birra nuppiin ohppiin dahje olles luohkáin:

1. Man birra filbma lea?
2. Mo Ella Marie Isaksen Hætta láidesta fáddái sápmelaččaid marginaliseren?
3. Mo Ella Marie čilge dan mo su geahččalit jávohuhttit?
4. Mo professor Ketil Lennert Hansen čilgehusa mielde sáhttá sámiiid vašuheapmi čuohecat dearvvašvuhtii?
5. Maid Ella Marie muitala ovdagáttuid birra sápmelaččaid vuostá?
6. Mo ránggástusáššit ja rihkusin šaddan hehte rasismma ja vašuheami?
7. Mo Ella Marie ovdanbuktá vuoigatvuoda dovdat iežas loavkašuvvan?
8. Makkár vugiiguin sápmelaččat vásihit, ahte sin geahččalit jávohuhttit servodagas?
9. Mo Ella Marie meroštallá buori digaštallama?
10. Mo vašuheapmi sáhttá čuohecat psykalaš dearvvašvuhtii?

11. Manin lea mávssolaš dadjat jos oaidná dahje vásiha vašuheami, erenoamážit skuvllas?
12. Maid Ella Marie bargá juohke háve go vásiha vašuheami dahje hárdima?

Reflekšuvdna-/ságastallanfáttát ja čiekŋunbarggu/fágaartihkkala evttohusat:

1. Guorahala dáid doahpágiid filmma vuodul: *sierraláganvuodat, olggobeallái gártan, vealaheapmi, vaššisáogat, rasisma*.
2. Sámiid vašuheapmi lea duodalaš servodatváttisvuohka. **Sámedikki doaibmaplánas sámecielahemi vuostá** leat evttohan doaimmaid, maid Sámediggi ja earát servodagas sáhttet álggahit. Geahčat doaibmaplána ja reflektere makkár doaimmaid das leat árvaluvvon:

https://sametinget.no/_f/p1/ieca9ad86-ed29-498f-8f2f-94dbaad9c5d3/samedikki-doaibmaplana-samecielaheami-vuosta.pdf

- a) Doaibmaplánas čuožžu ovdamearkka dihte ovttasbarggu oktavuodas stuorraservodagain, ahte áigot dáhttit ráđdehusa ráhkadit olles riikka várás doaibmaplána sámiid vašuheami vuostá. Makkár eará konkrehta doaimmat sámiid vašuheami vuostá doaibmaplánas leat?
- b) Doaibmaplánas sámecielahemi vuostá árvaluvvo maid, ahte Sámediggi galgá álggahit ovttas dásseárvo- ja vealahanáittardeddiin dutkanprošeavtta 2022, man ulbmilin lea háhkat lassidieđuid rasismma birra, maid boazodollui gullelaš nuorat leat vásihan, ja man birra Sara Kristine muitala filmmas.

Guđe vugiiguin dakkár bargu sáhtta geahpedis sámiid vašuheami/cielahemi?

3. **RomsaDál** lea prošeakta, man olis loktejit sáme giela árvvu almmolaš lanjain ja čájehit ahte mii leat rámis sámevuodain. Prošeavtta ulbmil lea, ahte sámevuotta galgá oidnot, gullot ja čájehuvvot Romssa gávpogis.

- a) Oahpásmuva Romsadál ruovttusiidui ja digaštala fáttáid ja doaimmaid, maid prošeavtta olis čađahit:

<https://www.romsadal.no/>

- b) Rasisma, vašuheapmi ja vealaheapmi lea leamaš dábalaš valáštallama olis, muhto guottut ja doaibmanvuogit rivdet vehážiidda. Romssa spábbačiekčanjoavku TIL lea 2022 bargan aktiivvalaččat sáme giela, sámi kultuvrra ja identiteahta positiivvalaš čalmmustemiin. Prošeavtta Romsadal bokte leat earret eará juohkán dieđuid, lágidan skuvlačiekčamiid ja váldán atnui sámi kapteaidnamearkka. Spábbačiekčit leat maid coggan TIL-biktasiid sámi veršuvnna. Čiekčit August Mikkelsen ja Ruben Ytregård Jensen oaivildeaba doaimmaid buorin:

“Mu mielas dat lea ereliiggán buorre doaibma, ja illudan čiekčat biktasiiguin vuosttaš háve sotnabeaivve, (juo, lean gearggus čiekčamiidda). Sámevuotta lea mávssolaš oassi spábbačiekčansearvvi identiteahtas, nu ahte dat heive duođaid bures. Mu mielas lea hirbmat buorre, ahte mii sáhttit čalmmustahttit sáme giela.”

<https://www.til.no/nyheter/en-viktig-del-av-identitet>

Ságaškuššet doaimma, maid TIL spábbačiekčansearvi lea čađahan.

4. Ketila sohkgovva ja Inggá áidnabártni luohiti geavahuvvojedje “leaikastallamis” på TV2 prográmmas Paradise Hotel. Persovnnalaš sohkgova vehkiin ovdanbukte, ahte sápmelaččat leat hierarkiija vuolimusas. Dásseárvoáittardeaddji dáhtui dan

oktavuodas čoahkkima TV2-kanálain ja digaštalle sápmelaččaid čaimmusin dahkama.

Geahča ođasássi ja guorahala stereotypiijaid ja mo dat sáhttet bohciidahttit ovdagáttuid, unohis guottuid ja sámiid vašuheami:

<https://www.tv2.no/video/underholdning/god-kveld-norge/paradise-hotel-faar-pes-for-samehets/901342/>

- a) Mo stereotypiijat geavahuvvojit leaikastallamii namuhuvvon TV-programmas?
 - b) Jurddašallet juohkehaš ieš okto ja čállet mo ovdagáttut sáhttet boahtit oidnosii.
 - c) Cealkinfriijavuodas lea nana sajádat min servodagas. Dus leat viiddis vuoigatvuodát cealkit dan, maid háliidat. Dattetge leat ráját dasa maid sáhtát dadjat ja dahkat cealkinfriijavuoda namas, go sihke formála norpmat, nu mo lágat, ja eahpeformála norpmat sáhttet ráddjet du cealkinfriijavuoda. Ságaškuššet formála ja eahpenormála norpmaid Paradise Hotel leaikastallama oktavuodas.
5. Sápmelaččat vásihit ollu dávjjit vaššiságaid, árgabeairasismma, vealaheami ja givssideami/mobbema, go Norgga eanetlogu olbmot. Sámi ofelaččat leat studeanttat, geat johtet Norgga joatkkaskuvllain logaldallamin sápmelaččaid birra ja barget dan láchkai sápmelaččaid vealaheami vuostá.

<https://samiskeveivisere.no/>

- a) Loga Internehtas maid báikkiin Sámi ofelaččat leat fitnan ja makkár fáttáiguin sii barget. Ságastallet dan birra makkár aktuála fáttáid birra sii leat muitalan.

b) ***“Samer er som måsa, skriker de skal ha” (Sámit leat dego skávhillit, biškot ahte áigot”***

Charlotte goarui gávtti, mainna čalmmustahtii sámiid cielaheami interneahtha kommentáraspálttain.

https://www.nrk.no/sapmi/charlotte-_22_-ble-lei-hetsing-_sydde-en-_netthetskofte_-1.14271208

Pláne kampánja árgabeairasismma vuostá, maid Sámi ofelaččat dahje earát sáhtášedje geavahit, go fitnet skuvllain miehtá riikka, ja maid sii sáhtášedje almmustahttit Interneahtas. Dii mearridehpet ieža kampánja hámi. Sáhtá leat mii beare Podcastas duoji rádjái.